

3. Čtenářská gramotnost a její složky

Hana Košťálová

„Gramotnost vyžaduje autonomní, aktivní zaujetí tištěným slovem a zdůrazňuje roli jedince ve vytváření nezávislých interpretací různých sdělení stejně jako v přijímání a propojování interpretací jiných.“

(R. L. Venezky, What is literacy?)

V současnosti pojem gramotnost zahrnuje interakci mezi požadavky společnosti a kompetencemi jedince. Proto se může úroveň gramotnosti vyžadovaná různými společnostmi lišit jak mezi kulturami, tak v čase: nároky na gramotnost v době Marie Terezie byly jiné než požadavky dnešní.

Ačkoli bylo pojmání gramotnosti po staletí založeno právě jen na dovednosti číst a psát, nejnověji se použití termínu gramotnost rozšířilo na řadu jiných základních dovedností – např. počítačová gramotnost, kulturní gramotnost, matematická gramotnost.¹

Pojetí čtenářské gramotnosti prochází stálým vývojem a zpřesňováním. Mezinárodní výzkum OECD PISA ji definuje takto: „Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.“

V českém prostředí definuje čtenářskou gramotnost panel pro čtenářskou gramotnost VÚP:

Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.

Ve čtenářské gramotnosti se prolíná několik rovin, z nichž žádná není opominutelná:

vztah ke čtení

Předpokladem pro rozvíjení čtenářské gramotnosti je potěšení z četby a vnitřní potřeba číst.

doslovné porozumění

Čtenářská gramotnost staví na dovednosti dekódovat psané texty a se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností budovat porozumění na doslovné úrovni.

vyrozumování

Nadto musí čtenářsky gramotný člověk umět vyvozovat z přečteného závěry a texty posuzovat (kriticky hodnotit) z různých hledisek včetně sledování autorových záměrů.

metakognice

Součástí čtenářské gramotnosti je dovednost a návyk seberegulace, tj. dovednost reflektovat záměr vlastního čtení, v souladu s ním volit texty a způsob čtení, sledovat a vyhodnocovat vlastní porozumění čtenému textu a záměrně volit strategie pro lepší porozumění, pro překonávání obtížnosti obsahu i složitosti vyjádření.

¹ Tak byla definována také **informační gramotnost** jako pojem nadřazený čtenářské gramotnosti:

„Informační gramotnost znamená mít přístup k informacím, umět získat informace, přetvářet je a přenášet. Mít přístup k informacím znamená, že člověk je schopen rozlišit a najít potřebný zdroj, a to v tištěné, mluvené i v grafické podobě; získat informace vyžaduje porozumět zdroji, analyzovat, syntetizovat a vyhodnocovat informace; přetvářet informace vyžaduje způsobilost o informacích psát, mluvit o nich svými slovy a vyjadřovat je v různých grafických uspořádáních; a přenášet informace znamená publikovat nebo jinak šířit nově pojatou znalost.“ (Kibby, 2000, str. 380, cit. dle Fehring, H.: Literacy Assessment, str. 1)